

Rok 1945. Breslau jest zniszczone w 60%, a niektóre dzielnice w ponad 75%. Jego sytuacja po wojnie okazuje się trudniejsza niż Warszawy. Oprócz zniszczenia, którego skala kwestionuje zasadność odbudowy, miasto zostaje trwale pozbawione swojej dotychczasowej ludności. „Wrocław stał się miastem bez tożsamości, zbiorem szarych budynków, gruzów, postrzelanych tynków i pustych placów po domach.”¹ Nowi mieszkańcy, których los rzucił do Wrocławia, próbują stworzyć je na nowo. Muszą zacząć od wymazania wszechobecnych śladów przeszłości.

Poniżej próba rekonstrukcji tego złożonego i pełnego paradoksów momentu w historii Wrocławia.

1. H.Aifen, H.Niehoff, *Festung Breslau w ogniu*, Wrocław 2008, s.5

II 1945
Rozpoczęła się odniedzczanie Górnego Śląska. Pełnomocnik rządu Aleksander Zawadzki nakazuje usunąć wszystkie niemieckojęzyczne napisy w miejscach publicznych, na ulicach i placach. Do akcji odniedzczania w Katowicach zaangażowano setki osób, w tym szczególnie Polaków, którzy w czasie wojny wpisali się na niemiecką walkishtë.

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.307

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.307-308

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.307-308

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.318

9 V 1995
Odniesienie w Parku Szczytnickim pomnika Friedricha Schillera - zniszczonego w czasie walk o Breslau i odbudowanego z inicjatywy Towarzystwa Polsko - Niemieckiej Współpracy Kulturalnej.

21 X 1945
zniszczenie pomnika cesarza Wilhelma I przy ul. Świdnickiej w ramach patriotycznej uroczystości, na którą przyjechał z Krakowa pierwszy prezydent Wrocławia dr Bolesław Drobner.

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.318

9 V 1995
Odniesienie w Parku Szczytnickim pomnika Friedricha Schillera - zniszczonego w czasie walk o Breslau i odbudowanego z inicjatywy Towarzystwa Polsko - Niemieckiej Współpracy Kulturalnej.

11 V 2012
Odtworzenie pomnika Josepha von Eichendorffa z 1911 roku - jego replika znajduje się w Ogrodzie Botanicznym. Przed wojną pomnik tego poety i pisarza epoki romantyzmu stał w Parku Szczytnickim.

http://pl.wikipedia.org/wiki/Pomnik_Josepha_von_Eichendorffa_w_WrocławiuZdjęcie Dostęp: 14.12.2014

Wiosna 1947
Okólnik Wojewódzkiego Urzędu Informacji Propagandy wskazuje, że z powodu przerwania akcji odniedzczania, wciąż można znaleźć niemieckie napisy i szyldy z nazwami ulic oraz pomniki. Z uwagi na zbliżający się sezon turystyczny oraz planowane otwarcie Wystawy Ziem Odzyskanych (która ostatecznie przeniesiono na rok później), „sprawa wymaga natychmiastowego s zakamienia”.¹ Wzmoczenie akcji repolonizacyjnej następuje po ostatecznym wydaleniu Niemców z Wrocławia.²

¹ AP Wr, ZM Wr 689, k. 5a

² G. Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.310

IV 1947
„Słowo Polskie” ogłasza konkurs dla czytelników „Usuwamy ślady niemieczyzny we Wrocławiu”. Trwał on cały miesiąc, czytelnicy mieli wskazywać władzom miejskim, gdzie wciąż znajdują się ślady Breslau: napisy, tablice pamiątkowe, itd. W nagrodę losowano książki.¹ Ostatecznie ustalony termin otwarcia Wystawy Ziem Odzyskanych jest impulsem do zintensyfikowania akcji odniedzczania Wrocławia.

Dzięki prowizorycznej linii kolejowej dochodzącej do Rynku można było wycieźć gruz z centrum miasta.²

1. http://dolny-slask.org.pl/503117/Marek_Ordyłowski_8211_8222_zycie_codziennie_w_Wrocławiu_1945_19468221_fragmentsy.html Dostęp: 7.12.2014

2. C. Kaszewski, *Półtora miliona ludzi odwiedziło Wrocław w sto dni*. http://www.dziennikpolski24.pl/artyku-l/22778,poltora-miliona-ludzi-odwiedzilo-wroclaw-w-sto-dni,d1.1.htm?cookie=1 Dostęp: 7.12.2014

¹ AP Wr, UWV VI/73, k.65

28 VI 1948
Prezydent miasta pisze w sprawie wodociu: „Akcja usuwania śladów niemieczyzny prowadzona od szeregu miesięcy przyniosła w rezultacie oczyszczenie murów miasta z napisów niemieckich. W pewnej mierze odniosła skutek wydania do mieszkańców odezwa, aby usuwać wszelkie pozostałe napisy wewnątrz domów mieszkalnych”

¹ AP Wr, UWV VI/73, k.65

14 III 1948
Wojewoda Wrocławski w kolejnym okólniku wytyka starostom powiatowym i prezydentom Wrocławia i Wałbrzcha małą skuteczność: „Usuwanie zewnętrznych śladów niemieczyzny w postaci szyldów, reklam, w początkowym okresie nakazanej lub samorzutnej akcji, było dokonane przeważnie przez zamalowanie farbami, które po pewnym czasie pod wpływem warunków atmosferycznych zupełnie ustąpiły, odsłaniając dawną treść.

Mniej interesowano się usunięciem wszelkiego rodzaju tablic ostrzegawczych, reklam, hoteli, kolei, stacji benzynowych i przemysłu, tabliczek różnych towarzystw ubezpieczeniowych i wartowniczych oraz napisów na pomnikach i kościołach.

Pominięto również potrzebę usunięcia napisów niemieckich znajdujących się wewnątrz budynków: na ścianach, drzwiach, szafkałk i kłamiakch (...) Ten stan winien ulec radykalnej zmianie”.

W związku ze zbliżającą się WZO, wyznacza ostateczny termin na usunięcie pozostałości Breslau - 1 V 1945: „Goście przybywający z zagranicy i z kraju nie powinni zastać żadnych znaków, któreby przypominały o minionej obecności okupanta”.

¹ AP Wr, ZM, k. 5a

1. http://dolny-slask.org.pl/503117/Marek_Ordyłowski_8211_8222_zycie_codziennie_w_Wrocławiu_1945_19468221_fragmentsy.html Dostęp: 7.12.2014

2. C. Kaszewski, *Półtora miliona ludzi odwiedziło Wrocław w sto dni*. http://www.dziennikpolski24.pl/artyku-l/22778,poltora-miliona-ludzi-odwiedzilo-wroclaw-w-sto-dni,d1.1.htm?cookie=1 Dostęp: 7.12.2014

1 VII 1948
Miejska Rada Narodowa podjęła uchwałę określającą barwy Wrocławia - są nimi czerwona i złota!

M.Ćetwifski, *Dzieje Wrocławia w liczbach*, Wrocław 1992, s.47

21 VII 1948
Wojewoda Wystawy Ziem Odzyskanych. W ciągu stu dni odwiedza ją 1,5 miliona zwiedzających, w tym Pablo Picasso. W artykułach prasowych można odnaleźć krytyczne uwagi pod adresem spóździeni, które pakują cukierki w niemieckie opakowania, co gorszy kupujących.

http://www.dziennikpolski24.pl/artyku-l/22778,poltora-miliona-ludzi-odwiedzilo-wroclaw-w-sto-dni,d1.1a.html Dostęp: 7.12.2014

Breslau/Wrocław 1945–1948
Moment przetomu jako wstęp do badań wizualnej przeszłości Wrocławia.

¹ Podsumowanie warsztatów zainicjowanych w galerii Dziajin BWA Wrocław podczas wystawy „Typoaktywni” w październiku 2014 i prezentowanych na wystawie „Niemcy nie przysził”, MWW Wrocław, grudzień 2014.

W warsztatach udział wzięli: Mateusz Kazula, Hubert Kleian, Katarzyna Krakowian, Maciej Martyniak, Maciej Wiązo, Tomek Wiolak, Karolina Zajęczkowska

Prowadzenie grupy: Kalina Zatorska, Marian Misiak

Tekst: Kalina Zatorska, Maciej Wiązo, Marian Misiak

Projekt graficzny: Marian Misiak, Katarzyna Krakowian (współpraca)

1. AP Wr, ZM Wr 689, k. 8

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.315

28 VI 1945
Pierwszy numer „Nasz Wrocław” ukazuje się po przeszkucaniu wszystkich miejskich drukarni i odnalezieniu w drukarni archidiecezjalnej maszyny, posiadającej polskie akcenty (prawdopodobnie przed wojną drukowano na niej polskie modlitewniki).

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.322

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.315

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.318

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.310

15 III 1948
prezydent miasta nakazuje raportowej technicznemu i straży pożarnej powołanie zespołu specjalnego, który ma kontrolować akcje usuwania niemieckich śladów. „Napisy należy usuwać w sposób trwały tak, aby po kilku miesiącach nie zachodziła potrzeba ponownego ich usuwania”. Do usunięcia pomników zaangażowano miejski oddział odgruzowywania miasta.

¹ AP Wr, ZM Wr 689, k.8

Nadgorliwość robotników, usuwających ślady Breslau za pomocą miota i dłuta spowodowała, że uległy zniszczeniu również wieloletnie napisy i cenne epitafia. Interwencja konserwatora zabytków, który próbował uchronić kościoły i inne zabytkowe miejsca przez odniedzczaniem, niestety nastąpiła za późno.

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.315

Łata 1945–1948
to okres porządkowania miasta, który cechuje powojenny entuzjazm odbudowy. To również okres wielkiego ożywienia, zwłaszcza przed otwarciem Wystawy Ziem Odzyskanych. „Wystawa ten okres zamyka. (...) potem przychodził moment stagnacji - opowiadał w wywiadzie prof. Bolesław Iwaszkiewicz - Wrocław nie uporządkowany, zagruzowany, zabiedzony - sprawiał wrażenie wielkiej wsi z tramwajami. Wrażenie to potęgował jeszcze fakt, że 40 procent ludności Wrocławia napłynęło bezpośrednio ze wsi i 40 procent z małych miast. Tlum uliczny sposobem ubioru przypominał wieś, wiejskie też były zamiłowania mieszkańców - hodowla zwierząt domowych, warzywa w ogródkach przydomowych, bielizna susząca się w pobliżu domu (...). To był okres bardzo niekorzystnych wrażeń wzualnych”.

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.324

Kalendarz Wrocławski 1965, Wrocław 1965, s.32.

26 V 1948
Ministerstwo Ziem Odzyskanych w tajnym okólniku nalega na intensyfikację procesu repolonizacji.

„Niedopuszczalne jest postępowanie się drukami z napisami niemieckimi przez urzędy (...). Należy usunąć wszelkie napisy nie tylko w budynkach publicznych, (...) ale też w budynkach prywatnych, lokalach gastronomicznych, kawiarniach, sklepach, itd. (...) różnych drobnych przedmiotach, jak popielniczki, podstawki do piwa, zwracając szczególną uwagę na towary w opakowaniu niemieckim itp. Wreszcie akcją usuwania niemieckich napisów należy objąć: kościoły, kaplice, omentarze, krzyże przydrożne itp. obiekty kultu religijnego, chyba, że dany obiekt nosi charakter wybitnie zabytkowy.” (podkreślenie woryginalne)

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.324

1 V 1948
na trasie linii nr 9 wyjeżdżają odromontowane i przemalowane na kolor niebieski tramwaje, co wzbudza „duże zainteresowanie i pewna sensację wśród mieszkańców Wrocławia”. Od 1 lipca odnowione tramwaje będą kursować na wszystkich liniach dojeżdżających do terenów wystawowych, ich niebieski kolor jasno wskazuje, że zmierzają na Wystawę Ziem Odzyskanych.

¹ AP Wr, UWV VI/749.

Dziennk Zachodni, Wrocław 4.V.1948

15 V 1948
Raport zarządu miasta Wrocławia donosi, że „akcja usuwania niemieczyzny na terenie miasta zasadniczo została zakończona”. (co ciekawe, tzw. raporty z terenu, np. z Dzierżoniowa, meldujące o zakończeniu akcji odniedzczania są napisane na odwrócie niemieckich druków).

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.324

1 XI 2008
odniesienie Pomnika Wspólnej Pamięci w Parku Grabiszyfskim - ku czci wszystkim zlikwidowanym cmentarzom we Wrocławiu. Jest to ściana o długości 60 m, w którą wmurowano poniemieckie płyty nagrobne, odnalezione w 1989 roku w Mirkowie.

Projekt autorstwa Aldżego Gryfa, Tomazsa Tomaszewskiego i Czesława Wesolowskiego. Pomnik Wspólnej Pamięci (pols.). W: Dolny Śląsk / Wrocław / Grabiszynek / Park Grabiszyfski, dolny-slask.org.pl – Writalstviae Amici. Dostęp: 12.12.2014

⁶ Thun, *Obce miasto Wrocław 1945 i potem*, Wrocław 2008, s.310

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19

AP Wr, WUJF, k. 18-19